Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2022, sp. zn. 23 Cdo 1001/2021, ECLI:CZ:NS:2022:23.CDO.1001.2021.1

Číslo: 18/2023

Právní věta:

Užijí-li strany smlouvy pro vyjádření určitého jimi předvídaného následku slovní výrazy, které v právních normách obvykle vyjadřují právní domněnky či právní fikce (např. „považuje se“, „má se za“, „platí, že“), není takové smluvní ujednání pouze z tohoto důvodu neplatné.

Při posouzení, zdali takové ujednání je v rozporu se zákonným zákazem nebo se příčí dobrým mravům, je třeba v každém jednotlivém případě zkoumat, co je obsahem daného ujednání. Současně je třeba hodnotit i právní postavení, v jakém strany ujednání uzavřely.

Dohoda dvou podnikatelů při jejich podnikatelské činnosti o tom, že „dílo se považuje za předané, nedostaví-li se objednatel bezdůvodně a opakovaně (nejméně 2x) k přejímce díla“, směřující ke smluvní úpravě podmínek předání díla jako jednoho z předpokladů vzniku práva zhotovitele na zaplacení ceny díla, není právní úpravou občanského zákoníku sama o sobě zakázána, ani se bez dalšího nepříčí dobrým mravům.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 23.03.2022

Spisová značka: 23 Cdo 1001/2021

Číslo rozhodnutí: 18

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Břemeno důkazní, Neplatnost právního jednání (o. z.), Smlouva o dílo, Výklad právních jednání (o. z.) [Právní jednání (o. z.)]

Předpisy: § 1 odst. 2 o. z.
§ 1810 o. z.
§ 2604 o. z.
§ 2605 o. z.
§ 2610 o. z.
§ 433 o. z.
§ 555 o. z.
§ 580 o. z.
§ 588 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Dotčená rozhodnutí:

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 387/2016, uveřejněné pod číslem 10/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sen. zn. 23 ICdo 56/2019, uveřejněný pod číslem 80/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4172/2016, uveřejněný pod číslem 88/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 61/2017, uveřejněný pod číslem 4/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 23 Cdo 1192/2019, uveřejněný pod číslem 55/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2020, sp. zn. 33 Cdo 99/2020

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2536/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1287/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2020, sp. zn. 32 Cdo 542/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2017, sp. zn. 21 Cdo 5281/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 1998, sp. zn. 25 Cdo 1650/98

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1116/2001

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobkyně proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 12. 2020, sp. zn. 47 Co 125/2020.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Trutnově (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 20. 3. 2020, č. j. 14 C 41/2017-352, ve znění opravného usnesení ze dne 14. 4. 2020, č. j. 14 C 41/2017-361, zamítl žalobu o zaplacení částky 1.602.532 Kč s příslušenstvím (výrok I.), uložil žalobkyni povinnost zaplatit žalované částku 1.216.999 Kč s příslušenstvím (výrok II.) a co do částky 393.073 Kč s příslušenstvím vzájemnou žalobu zamítl (výrok III.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky a o povinnosti žalobkyně nahradit náklady řízení státu (výrok IV. a V.).

2. Žalobkyně se podanou žalobou domáhala po žalované zaplacení částky 1.602.532 Kč s příslušenstvím jakožto části zálohy žalobkyní již žalované zaplacené s odůvodněním, že žalovaná I. etapu stavby nedokončila a dílo dle smlouvy ze dne 15. 4. 2014 žalobkyni nepředala ve stanoveném

termínu. Žalobkyně dne 19. 10. 2016 od smlouvy o dílo odstoupila z důvodu, že dílo nebylo zhotoveno řádně a včas.

3. Žalovaná v řízení uplatnila vzájemný návrh, kterým po žalobkyni požadovala zaplacení částky 1.610.072 Kč s příslušenstvím s odůvodněním, že stavební práce odpovídající I. etapě provedla a vyzvala žalobkyni opakovaně k převzetí této etapy díla. S ohledem na zaplacenou zálohu požaduje po žalobkyni doplatek za I. etapu v uvedené výši. Žalovaná dopisem ze dne 20. 4. 2015 odstoupila od zbytku plnění dle smlouvy o dílo (etapa II.), neboť žalobkyně podstatně porušila smlouvu o dílo tím, že opakovaně odmítla převzít I. etapu díla.

4. Soud prvního stupně vyšel ze skutkových zjištění o tom, že žalobkyně uzavřela s žalovanou dne 15. 4. 2014 smlouvu o dílo, jejímž předmětem byla rekonstrukce chaty B. V článku 9. 3. smlouvy bylo sjednáno, že nedostaví-li se objednatel bezdůvodně a opakovaně (nejméně 2x) k přejímce díla či jiným způsobem bezdůvodně zmaří konečné předání díla a vyhotovení předávacího protokolu, považuje se dílo za řádně a včas předané. Dílo bylo smluvně rozděleno na dvě etapy. Předmětem I. etapy byla tzv. hrubá stavba a cena díla v tomto rozsahu byla sjednána ve výši 11.419.900 Kč bez DPH. Předmětem II. etapy měly být práce navazující na I. etapu. Soud prvního stupně vzal za prokázané, že práce I. etapy byly provedeny, byť s vadami, což vyplynulo ze znaleckého posudku znaleckého ústavu PROFI-TEN a. s., z výpovědi zástupce znaleckého ústavu, z výpovědi svědků J. D., V. H. či V. Š., jakož i z výpovědi svědka V. P. a jeho posudku.

5. Po právní stránce soud prvního stupně věc posoudil tak, že mezi účastníky byla uzavřena platná smlouva o dílo dle § 2586 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“), které bylo smluvně rozděleno na 2 etapy, pro každou etapu byl samostatně určen rozsah prací, samostatně byl určen termín zahájení a ukončení prací. Ujednání smlouvy o dílo ohledně I. etapy jsou oddělitelná od ujednání ohledně II. etapy a mohou existovat samostatně. Bylo prokázáno, že žalovaná práce I. etapy dokončila, byť s vadami. Žalovaná vyzvala žalobkyni k převzetí díla v říjnu 2014 a následně v lednu 2015. K podpisu předávacího protokolu sice nedošlo, ale podle závěrů znaleckého dokazování nebyl důvod, aby žalobkyně I. etapu díla nepřevzala. Proto s ohledem na § 2628 o. z. a ujednání v článku 9. 3.smlouvy se považuje dílo za předané dne 29. 1. 2015.

6. Dle soudu prvního stupně nebylo od smlouvy ohledně I. etapy platně odstoupeno. Žalovaná nikdy neměla v úmyslu od smlouvy ohledně I. etapy odstoupit, její odstoupení ze dne 20. 4. 2015 se dotýká II. etapy. Žalobkyně sice zaslala žalované přípis ze dne 19. 10. 2016, který obsahuje odstoupení od smlouvy o dílo, ovšem toto odstoupení nebylo provedeno platně. Žalobkyně totiž v přípise ze dne 6. 10. 2016 uplatnila u žalované slevu z ceny díla dle § 2107 o. z. Tuto volbu nemohla žalobkyně změnit a nemohla tak od smlouvy následně odstoupit. Soud prvního stupně, vzhledem k tomu, že nejde o bezesmluvní plnění, vycházel z ceny sjednané ve smlouvě o dílo, v níž byla cena díla v rozsahu I. etapy vyčíslena částkou 11.419.900 Kč. Žalovaná poskytla žalobkyni slevu z ceny díla ve výši 3.194.784 Kč, když za práce I. etapy požadovala zaplatit částku 8.225.166 Kč, a dále uznala méněpráce ve výši 95.000 Kč. Žalobkyně zaplatila žalované na zálohách částku v celkové výši 7.009.900 Kč. Cena odvedeného díla dle dohody účastníků je i po poskytnuté slevě vyšší než částka odpovídající zaplaceným zálohám, proto je požadavek žalobkyně na vrácení části záloh ve výši 1.602.532 Kč nedůvodný.

7. Ve vztahu k vzájemné žalobě soud prvního stupně uvedl, že cena díla dle smlouvy o dílo po slevě poskytnuté žalovanou činila 8.130.166 Kč. K této částce je nutno přičíst částku 96.733 Kč za okna, takže žalobkyně měla dle smlouvy o dílo zaplatit žalované celkem částku 8.226.899 Kč. Na zálohách zaplatila částku 7.009.900 Kč, proto jí zbývá doplatit částku 1.216.999 Kč. Ve zbývajícím rozsahu soud vzájemnou žalobu jako nedůvodnou zamítl.

8. K odvolání žalobkyně Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne

8. 12. 2020, č. j. 47 Co 125/2020-405, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně vyjma odvoláním nenapadeného výroku pod bodem III. (první výrok) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (druhý výrok).

9. Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně i s jeho právním posouzením. Odvolací soud tak shledal jako správné závěry soudu prvního stupně, že mezi účastníky byla platně uzavřena smlouva o dílo, jejímž předmětem byla rekonstrukce horské chaty. Rekonstrukční práce byly rozvrženy do dvou časových, po sobě následujících etap. Ve vztahu k I. etapě byla cena díla stanovena pevnou částkou ve výši 11 419 000 Kč. Žalovaná práce dle I. etapy provedla, žalobkyně však opakovaně odmítla dílo v tomto rozsahu dokončené převzít. Tím nastala v souladu se zněním smlouvy fikce předání a převzetí díla a zároveň možnost žalované cenu díla fakturovat (požadovat její zaplacení). Odstoupení od smlouvy provedené žalobkyní bylo provedeno v rozporu se zákonem, a tudíž neplatně.

10. K otázce platnosti smlouvy o dílo odvolací soud uvedl, že předmět díla byl i přes stručnou specifikaci vymezen natolik určitě, aby bylo možné považovat smlouvu za platnou. Co bylo předmětem díla, je možné dovodit ze smlouvy a k ní náležející cenové kalkulace a projektové dokumentace. Dílo spočívalo v celkové rekonstrukci objektu, přičemž předmětem I. etapy bylo provedení tzv. hrubé stavby.

11. Odvolací soud nepřisvědčil námitkám žalobkyně, která cenu díla odvozovala od obvyklé ceny skutečně provedených prací, když poukázal na to, že cena díla byla závazným způsobem dohodnuta ve smlouvě. Jako neopodstatněné posoudil odvolací soud i námitky žalobkyně vůči rozpočtu. Cena totiž v tomto případě nebyla stanovena jen s poukazem na rozpočet, nýbrž byla výslovně sjednána jako konkrétní pevně stanovená částka. Uvedl též, že jelikož cena byla ve smlouvě uvedena jednou jedinou konkrétní částkou, je třeba ji považovat za sjednanou zcela určitým způsobem, nepřipouštějícím žádné pochybnosti či nejasnosti.

12. Neodůvodněnou pak shledal i výhradu žalobkyně, že dílo nebylo v I. etapě předáno. Odvolací soud uvedl, že žalovaná dvakrát vyzvala žalobkyni k převzetí díla v rozsahu I. etapy, žalobkyně však v obou případech odmítla dílo převzít. V takovém případě se podle článku 9. 3. smlouvy považovalo dílo za předané, čímž žalované vzniklo právo vyúčtovat cenu a požadovat její zaplacení.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

13. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně (dále též jen „dovolatelka“) dovolání s tím, že je považuje za přípustné ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), neboť napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení právních otázek hmotného i procesního práva, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. V konkrétnosti formuluje dovolatelka právní otázky, které se týkají absence základních náležitostí pro platné uzavření smlouvy o dílo, které jsou definovány v § 2587 o. z. Dovolatelka s odkazem na závěry rozhodnutí dovolacího soudu ohledně vymezení předmětu díla ve smlouvě o dílo dovozuje zdánlivost posuzovaného právního jednání.

14. Dovolatelka dále namítá, že fikce dle článku 9. 3. smlouvy o provedení díla je neplatná. Dílo nebylo dokončeno, neboť ani není zřejmé, co mělo být dokončeno, co mělo být předáno, nelze tedy dojít k závěru, že dílo bylo provedeno, a to ani s ohledem na dispozitivní úpravu ve smlouvě o dílo zakotvenou, neboť pro tuto nejsou splněny podmínky. Stejně tak je v rozporu s judikaturou dovolacího soudu závěr o „fikci“ provedení díla, když tato fikce obsahuje ujednání o „bezvadnosti“ díla, přičemž z provedeného dokazování a tvrzení dovolatelky je zřejmé, že dílo vadami trpělo. Dovolatelka vytýká odvolacímu soudu, že „aplikoval právní fikci dispozitivně upravenou v předmětné

smlouvě o dílo, přičemž takové ujednání nelze dispozitivně ujednat“. K nemožnosti smluvního ujednání o právní fikci či právní domněnce dovolatelka odkazuje na rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007, a ze dne 4. 3. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1287/2018.

15. Dovolatelka uplatňuje dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) a navrhuje, aby dovolací soud napadený rozsudek odvolacího soudu, jakož i soudu prvního stupně, zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

16. Žalovaná se k podanému dovolání vyjádřila v tom smyslu, že je považuje za nepřípustné a mělo by být odmítnuto, případně jako nedůvodné zamítnuto.

III.
Přípustnost dovolání

17. Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou a řádně zastoupenou podle § 241 odst. 1 o. s. ř., zkoumal, zda dovolání obsahuje zákonné obligatorní náležitosti dovolání a zda je přípustné.

18. Podle ustanovení § 236 odst. 1 o. s. ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

19. Podle ustanovení § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak

20. Dovolatelka předně napadá závěr odvolacího soudu o tom, že mezi stranami byla platně uzavřena smlouva o dílo, neboť „její vymezení je velice chaotické, nepřesné a nemá zákonné náležitosti.“ Dovolatelka dovozuje, že jde o zdánlivé právní jednání, neboť vymezení předmětu díla a jeho ceny je neurčité.

21. Podle § 574 o. z. je na právní jednání třeba hledět spíše jako na platné než neplatné. Dovolací soud ve své ustálené rozhodovací praxi k citovanému ustanovení § 574 o. z. uvádí, že právní úprava neplatnosti právních jednání vychází ze zásady (formulované v ustanovení § 574 o. z.), že je namístě hledat spíše důvody pro platnost právního jednání než pro jeho neplatnost, která – jak se uvádí v důvodové zprávě k § 574 až 579 o. z. – odpovídá povaze soukromého práva a rozumné potřebě běžných soukromých občanských styků (viz např. závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4172/2016, uveřejněného pod číslem 88/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). K závěru o zdánlivosti právního jednání pro neurčitost či nesrozumitelnost soud přistoupí jen tehdy, nepodaří-li se mu výkladem celého právního jednání nebo jeho části podle § 555 a násl. o. z. ozřejmit, k jakým právním následkům projevená vůle účastníků směřovala (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2020, sp. zn. 33 Cdo 99/2020).

22. Výklad právních jednání upravují (zejména) ustanovení § 555 až § 558 o. z.

23. Podle § 556 o. z. co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajícího, byl-li takový úmysl druhé straně znám, anebo musela-li o něm vědět. Nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen (odstavec první). Při výkladu projevu vůle se přihlédne k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají (odstavec druhý).

24. V rozhodovací praxi dovolacího soudu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 61/2017) je výše citované pravidlo vykládáno v tom smyslu, že základní (prvotní) pravidlo výkladu adresovaných právních jednání formuluje ustanovení § 556 odst. 1 věty první o. z. Soud nejprve zkoumá (zjišťuje), jaká byla skutečná vůle (úmysl) jednajícího, a to při zohlednění všech v úvahu přicházejících (zjištěných) okolností. Skutečnou vůli (úmysl) jednajícího je přitom třeba posuzovat k okamžiku, kdy projev vůle učinil (kdy se stal perfektním) [srov. Melzer, F. in Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář, Svazek III, § 419-654. Praha: Leges, 2014, s. 594 a 595, nebo Handlar, J. in Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1989]. Ochrana dobré víry adresáta právního jednání pak vyžaduje (a § 556 odst. 1 věta první o. z. tak normuje výslovně), aby soud právní jednání vyložil jen podle takového úmyslu jednajícího, který byl anebo musel být adresátovi znám. Při zjišťování úmyslu jednajícího tudíž soud přihlíží toliko k těm okolnostem, které mohl vnímat i adresát právního jednání. Jinými slovy, pro výklad právního jednání je určující skutečná vůle (úmysl) jednajícího (která byla anebo musela být známa adresátovi), jíž je třeba upřednostnit před jejím vnějším projevem (např. objektivním významem užitých slov). Teprve tehdy, nelze-li zjistit skutečnou vůli (úmysl) jednajícího, postupuje soud podle pravidla vyjádřeného v § 556 odst. 1 větě druhé o. z. Ustanovení § 556 odst. 2 o. z. pak uvádí demonstrativní výčet okolností, k nimž soud při výkladu právního jednání přihlíží. Řečené platí jak pro vícestranná, tak i pro jednostranná adresovaná právní jednání.

25. Promítnuto do poměrů projednávané věci uvedené znamená, že odvolací soud (resp. soud prvního stupně, s jehož skutkovými zjištěními i právním posouzením se odvolací soud ztotožnil) nepochybil, jestliže při výkladu předmětné smlouvy o dílo dospěl k závěru, že smlouva byla sjednána platně a že i přes stručnou specifikaci byl předmět díla vymezen dostatečně určitě. Odvolací soud (resp. soud prvního stupně) správně při výkladu právního jednání posuzoval následné jednání stran, tedy to, jak strany po uzavření smlouvy daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají. V tomto ohledu byla rozhodující skutková zjištění nižších soudů o tom, že předmětem I. etapy díla bylo zhotovení konkrétní tzv. hrubé stavby, tento předmět díla byl žalovanou proveden a zástupce žalobkyně (dovolatelky) označil stavbu za provedenou.

26. Na takto ustaveném základě proto přípustnost dovolání nemůže založit tvrzení dovolatelky o neurčitém vymezení předmětu díla, neboť soudy za použití interpretačních pravidel právního jednání dostatečně ozřejmily, co bylo úmyslem stran, jak výše uvedeno. Dle ustanovení § 553 odst. 1 o. z. je však (jak výše uvedeno) právní jednání zdánlivé pro neurčitost či nesrozumitelnost jen tehdy, nelze-li jeho obsah zjistit ani výkladem (k tomu srov. například odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2017, sp. zn. 21 Cdo 5302/2016).

27. Pro zde projednávanou věc tak není přiléhavý odkaz dovolatelky na závěry vyslovené v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2013, sp. zn. 23 Cdo 4262/2011, o tom, že za označení určitého díla není možno považovat určení díla tak, že je vymezeno jen obecně. Dovolatelka přehlíží, že ve zde projednávané věci soudy rozhodovaly na základě skutkových zjištění, dle kterých přílohou č. 2 smlouvy byla vzájemně potvrzená projektová dokumentace, přitom ve smlouvě byly určeny práce I. etapy díla, které dle znaleckého posudku s přihlédnutím ke kalkulaci byly ve smlouvě vymezeny tak, že lze z odborného hlediska uzavřít, jaké práce měly být v I. etapě provedeny. Při řešení otázky určitosti vymezení díla předmětné smlouvy o dílo ze dne 15. 4. 2014 se proto odvolací soud neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu vyjádřené např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2013, sp. zn. 23 Cdo 964/2012, či v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2019, sp. zn. 32 Cdo 4418/2018.

28. S přihlédnutím k uvedenému nemůže dále přípustnost dovolání zakládat ani skupina dovolacích námitek, kterými dovolatelka odůvodňuje tvrzení o tom, že žalované (zhotoviteli) „náleží cena obvyklá za zhotovení díla jako bezdůvodné obohacení, nikoliv cena určená na základě

nepřezkoumatelného rozpočtu“. Je tomu tak proto, že nepodařilo-li se dovolatelce zpochybnit závěr, dle kterého mezi stranami byla ujednána platná smlouva o dílo, ve které byl dostatečně určitě vymezen rozsah I. etapy, nelze pak odvolacímu soudu ničeho vytknout, že při určení ceny vycházel z ujednané pevné částky (11.419.900 Kč), nikoliv z obvyklé ceny díla, jak požaduje dovolatelka.

29. Přípustnost dovolání nezakládá ani námitka dovolatelky, že dílo nemohlo být řádně dokončeno a předáno, tedy provedeno v souladu se zákonem. Dovolatelka přehlíží, že závěr odvolacího soudu o provedení díla vycházel ze zjištění, že žalovaná (zhotovitel) práce I. etapy dokončila, byť s vadami. Tento postup odpovídá závěrům vysloveným v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2020, sp. zn. 23 Cdo 3512/2018, dle kterého skutečnost, že dílo trpí vadami, sama o sobě nemusí znamenat, že dílo nemůže být dokončeno předvedením jeho způsobilosti sloužit svému účelu ve smyslu § 2605 odst. 1 o. z.

30. K námitkám dovolatelky o tom, že „obecné soudy nesprávně zhodnotily provedené důkazy, vyvodily z nich nesprávný skutkový stav a takto zjištěný skutkový stav posoudily nesprávně i po právní stránce“, nelze než odkázat na dovolacím soudem opakovaně uváděný závěr, dle kterého správnost skutkového stavu věci zjištěného v řízení před soudy nižších stupňů v dovolacím řízení v žádném ohledu zpochybnit nelze. Dovolací přezkum je ustanovením § 241a odst. 1 o. s. ř. vyhrazen výlučně otázkám právním, ke zpochybnění skutkových zjištění odvolacího soudu nemá tudíž dovolatelka k dispozici způsobilý dovolací důvod; tím spíše pak skutkové námitky nemohou založit přípustnost dovolání (srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2014, sp. zn. 29 Cdo 2125/2014, a ze dne 30. 10. 2014, sp. zn. 29 Cdo 4097/2014). Stejně tak uplatněním způsobilého dovolacího důvodu ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř. není zpochybnění právního posouzení věci, vychází-li z jiného skutkového stavu, než z jakého vyšel při posouzení věci odvolací soud, a samotné hodnocení důkazů odvolacím soudem (opírající se o zásadu volného hodnocení důkazů zakotvenou v ustanovení § 132 o. s. ř.) nelze úspěšně napadnout žádným dovolacím důvodem (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, uveřejněné pod číslem 4/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

31. Námitky dovolatelky ohledně nesprávnosti určení nákladů řízení nemohou založit přípustnost dovolání, neboť podle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. není dovolání podle § 237 o. s. ř. přípustné proti rozhodnutím v části týkající se výroku o nákladech řízení.

32. Dovolání je však přípustné pro řešení otázky, zdali ujednání stran o tom, že „nedostaví-li se objednatel bezdůvodně a opakovaně (nejméně 2x) k přejímce díla či jiným způsobem bezdůvodně zmaří konečné předání díla a vyhotovení předávacího protokolu, považuje se dílo za řádně a včas předané“, je ujednáním neplatným pro rozpor se zákonem. Taková právní otázka v poměrech občanského zákoníku z roku 2012 v judikatuře dovolacího soudu dosud řešena nebyla.

IV.
Důvodnost dovolání

33. Dovolání není důvodné.

34. Dovolatelka zpochybňuje závěr odvolacího soudu, že v projednávané věci došlo (ke dni 29. 1. 2015) k předání díla.

35. Soudy při posouzení této otázky vycházely z ujednání stran obsaženého v čl. 9.3 smlouvy o dílo, dle kterého bylo sjednáno, že „nedostaví-li se objednatel bezdůvodně a opakovaně (nejméně 2x) k přejímce díla či jiným způsobem bezdůvodně zmaří konečné předání díla a vyhotovení předávacího protokolu, považuje se dílo za řádně a včas předané“.

36. Dovolatelka namítá neplatnost takového ujednání s odkazem na závěry vyslovené v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007 (z něhož vychází i dále odkazovaný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1287/2018), s nímž je podle dovolatelky rozhodnutí odvolacího soudu v rozporu.

Smluvní právní domněnky a právní fikce v dosavadní judikatuře

37. Dovolatelkou připomínaná rozhodnutí byla přijata v poměrech předchozí úpravy soukromého práva, tedy občanského zákoníku z roku 1964 (dále též „obč. zák.“) a obchodního zákoníku. Soudní praxe při výkladu obč. zák. dovozovala (srov. zejména rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2536/2007, ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007, a ze dne 4. 3. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1287/2018), že ve smlouvách nelze sjednat nevyvratitelnou právní domněnku či fikci. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1287/2018, je právní domněnka konstrukce, která může být založena pouze zákonem a jejímž důsledkem je za podmínek zákonem stanovených nutnost bezpodmínečně nebo podmínečně předpokládat existenci něčeho, o čem není jisté, že je, nebo dokonce je jisté, že není. Zákonem stanovená právní domněnka a fikce zavazuje soud, aby buď bezpodmínečně, nebo podmínečně pokládal za dané něco, o čemž není jisté, že je, nebo dokonce je jisté, že není. Konstrukce domněnek, jejich charakteru i následků, které jsou s nimi spojeny, přísluší podle předchozí judikatury toliko právu. V procesním právu se neuplatňuje zásada „vše je dovoleno, co není zakázáno“; působí zde naopak zásada opačná, připouštějící možnost odchylných dohod jenom tam, kde to procesní právo umožňuje. Ujednání stran modifikující důkazní břemeno, tj. institut veřejnoprávního civilního práva procesního, by proto bylo možné pouze tehdy, pokud by takovou možnost občanský soudní řád připouštěl. Výrazem „má se za to“ se v zákoně vyjadřuje vyvratitelná právní domněnka, zatímco pro fikci se užívají výrazy „považuje se za“ nebo „hledí se na“, ve zde souzené věci však jde (mělo by jít) o výsledek výkladu smlouvy, tedy o poznatek, jaká vůle smluvních stran byla projevena.

38. Současně však Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 6. 4. 2017, sp. zn. 23 Cdo 4923/2016, odmítl jako nepřípustné dovolaní s tím, že rozhodnutí odvolacího soudu neodporuje citované judikatuře o nepřípustnosti sjednávání právních fikcí. V dané věci dovolací soud, stejně jako odvolací soud, posoudil skutkové zjištění odpovídající smluvnímu ujednání o tom, že „došlo ke schválení off-line verze pořadu fikcí, neboť žalovaná ve lhůtě 3 pracovních dnů nesdělila konkrétní připomínky“, jako možné. Nejvyšší soud uzavřel, že i když nelze sjednat nevyvratitelnou domněnku, která by mohla odepřít jedné ze stran výkon jejího zákonem zaručeného práva bez možnosti toto právo v soudním řízení prokázat, zde šlo o smluvní ujednání, které s marným uplynutím lhůty pro připomínky ke konkrétní verzi díla spojovalo další průběh smluvního vztahu účastníků („přesunula se výroba pořadu do další výrobní fáze“).

39. V této souvislosti je možno odkázat rovněž na judikaturu o významu stranami dohodnutých předávacích protokolů jako tzv. „hmotněprávní podmínky“ předání díla. Nejvyšší soud tak ještě podle předchozí úpravy soukromého práva v judikatuře (srov. rozsudek ze dne 11. 2. 2020, sp. 32 Cdo 542/2018) posuzoval ujednání stran ve smlouvě, podle něhož „se dílo považuje za dokončené okamžikem podpisu zápisu o předání a převzetí díla, v němž bude výslovně konstatováno, že objednatel dílo přejímá“. Podle závěrů Nejvyššího soudu bylo-li v uvedené věci ujednáno, že dílo se považuje za dokončené okamžikem podpisu zápisu o předání a převzetí díla, a mělo-li k předání předmětu díla dojít podpisem zápisu o předání a převzetí díla všemi účastníky přejímacího řízení, tj. jak objednatelem, tak i zhotovitelem, pak jde právě o tu situaci, k níž se vyjadřuje judikatura dovolacího soudu, tj. o případ, v němž je existence předávacího protokolu podepsaného objednatelem a zhotovitelem hmotněprávní podmínkou předání a převzetí díla. Nebyl-li takovýto protokol oběma stranami podepsán, tak k předání díla nedošlo, bez zřetele na důvody, proč se tak stalo, a na okolnosti, za nichž se tak stalo. Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí sp. zn. 32 Cdo 542/2018 uzavřel, že „úvaha odvolacího soudu, dovozujícího projev vůle žalobkyně předmět díla

předat z toho, že převzetí díla žalovanou nutně muselo předcházet nabídnutí díla k převzetí, je v zjevném rozporu s judikatorními závěry Nejvyššího soudu, podle nichž v případě sjednání protokolárního předání díla nelze při absenci předávacího protokolu považovat dílo za předané a převzaté pouze na základě dalších okolností případu a nebyl-li předávací protokol, tvořící hmotněprávní podmínku předání a převzetí díla, podepsán všemi osobami, které ho podle smlouvy o dílo podepsat měly, není možné dílo považovat za předané a převzaté“.

K otázce (ne)možnosti sjednat ve smlouvě právní domněnku či fikci v literatuře

40. Citovaná část judikaturních závěrů, nepřipouštějících ujednání stran smlouvy obsahujících slovní spojení, jež v právních předpisech zpravidla představují právní domněnky či právní fikce, byly v minulosti začasté podrobovány kritice (srov. např. STAVĚLÍK, P. Ještě k „odstoupení od smlouvy prostřednictvím smluvní fikce doručení“ – jiný úhel pohledu. Právní rozhledy, 2005, č. 21, s. 788-790., JENDREJÁK, P. K téme „odstoupení od smlouvy prostřednictvím smluvní fikce doručení“. Právní rozhledy, 2006, č. 4, s. 141-146., ADAM, J. Fikce doručení v občanskoprávních vztazích. Bulletin advokacie, 2006, č. 10, s. 37 – 38., PAULDURA, L. K otázce sjednávání právních domněnek a fikcí v soukromém právu. Právní fórum, 2010, č. 11, s. 556-559., MATULA, Z. Smluvní fikce (domněnka) doručení. In: KOTÁSEK, J. et al. (eds.). Dny práva – 2012 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1201-1209. Kritika literatury se zaměřovala zejména na v praxi časté případy obdobných ujednání mezi podnikateli ve smlouvách o dílo ve vztahu k předání díla a dále v otázkách domněnek či fikcí při doručování písemností. Bylo poukazováno zejména na otázky autonomie vůle stran a nutnost posuzování případných rozporů takových ujednání s kogentními ustanoveními zákona.

Autonomie vůle stran a její zjišťování

41. Občanský zákoník z roku 2012 je vystavěn zejména na respektu k autonomii vůle stran. Je přitom třeba zjišťovat skutečnou vůli stran. Na takto zjištěnou skutečnou vůli stran je kladen důraz před jejím prostým jazykovým vyjádřením při posuzování právních jednání stran.

42. Podle judikatury Nejvyššího soudu (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2017, sp. zn. 21 Cdo 5281/2016) tak na rozdíl od právní úpravy v předchozím občanském zákoníku, účinném do 31. 12. 2013, podle níž bylo třeba právní úkony vyjádřené slovy vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem (srov. ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák.), a ve vztahu k níž dovolací soud ve své ustálené judikatuře dovodil, že podmínkou pro přihlédnutí k vůli účastníků je to, aby nebyla v rozporu s tím, co plyne z jazykového vyjádření úkonu (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 1998 sp. zn. 25 Cdo 1650/98, uveřejněný v časopise Právní rozhledy, č. 7, roč. 1999, s. 386, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1116/2001), právní úprava v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku účinném od 1. 1. 2014, opouští – jak vyplývá i z důvodové zprávy k tomuto zákonu – důraz na formální hledisko projevu, typický pro předchozí občanský zákoník (srov. zejména ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák.), a klade větší důraz na hledisko skutečné vůle jednajících osob. Základním hlediskem pro výklad právního jednání je tedy podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 úmysl jednajícího (popřípadě – u vícestranných právních jednání – společný úmysl jednajících stran), byl-li takový úmysl druhé straně (adresátovi projevu vůle) znám, anebo musela-li (musel-li) o něm vědět. Při zjišťování tohoto úmyslu je třeba vycházet z hledisek uvedených v ustanovení § 556 odst. 2 o. z. a přihlédnout též k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají. Teprve v případě, že ani za použití uvedených výkladových pravidel nelze zjistit úmysl jednajícího, se uplatní objektivní metoda interpretace a projevu vůle se přisuzuje význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen.

43. Jde-li o ujednání stran, jež se řídí občanským zákoníkem z roku 2012, je tak třeba zkoumat v každém konkrétním případě, co je obsahem takového ujednání (§ 555 a násl. o. z.).

44. Tento závěr se uplatní i pro taková ujednání, v nichž strany použily slovní spojení „považuje se za“, „má se za“, „platí, že“ apod. Nelze tak bez dalšího uzavřít, že užití takových slovních spojení znamená, že strany chtěly např. určitým způsobem učinit dohodu o samotném institutu důkazního břemene stran v soudním řízení, resp. o tom, že v soudním řízení nějaká skutečnost může či nemůže být např. předmětem dokazování. Proto i v případě, kdy strany užily ve smlouvě takové určité slovní spojení, je třeba posuzovat, zda stranami zamýšlený právní následek posuzovaného pravidla směřuje k úpravě takových vzájemných práv a povinností, které jsou v dispozici smluvních stran, či nikoliv a zda vyhovuje korektivům obsahové kontroly obsahu závazku.

45. Při posouzení, zda by dané smluvní ujednání mohlo být vzhledem k jeho zjištěnému obsahu a s ohledem na konkrétní okolnosti věci neplatné, je třeba především zkoumat, zda možnost učinit takové ujednání je zákonem zakázána, anebo jde o dohodu v souladu s dispozitivní úpravou zákona (srov. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 23 Cdo 1192/2019). Podle judikatury při posuzování kogentnosti daného pravidla je v první řadě třeba posuzovat výslovný zákaz dle § 1 odst. 2 o. z. Podle § 1 odst. 2 o. z. nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. Výslovný zákaz určitého ujednání stran může být přímý i nepřímý. V případě přímého zákazu zákon výslovně určuje, že se určité jednání zakazuje. Příkladem přímých výslovných zákazů je právě § 1 odst. 2 část věty za středníkem o. z., jež zakazuje ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob. Povaha právní normy, od níž se taková ujednání odchylují (tj. zda jde o právní normu absolutně či relativně kogentní anebo o právní normu dispozitivní), přitom není významná. Jinak řečeno, ani od dispozitivní právní normy se strany nemohou odchýlit způsobem popsaným v § 1 odst. 2 části věty za středníkem o. z. Je-li však možno jakoukoliv odchylku od určité právní normy považovat za porušující dobré mravy, veřejný pořádek či právo upravující postavení osob, lze takovou právní normu kvalifikovat jako (absolutně) kogentní. V případě nepřímého zákazu zákon odchylné ujednání stran reprobuje tím, že je prohlašuje za neplatné, případně za zdánlivé, či určuje, že se k němu nepřihlíží. Příkladem nepřímého výslovného zákazu je § 580 o. z., podle něhož je neplatné (mimo jiné) právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. I v tomto případě platí, že zákon zakazuje každou odchylku od určité právní normy, která odporuje jejímu smyslu a účelu, byť by obecně nešlo o právní normu (absolutně) kogentní (tedy byť by jiné odchylky od právní normy byly možné). Brání-li však smysl a účel určité právní normy jakémukoliv odchylnému ujednání, půjde o právní normu (absolutně) kogentní (srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 387/2016, uveřejněné pod č. 10/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

46. Kromě posouzení, zdali se ujednání stran odchyluje od dispozitivní právní normy, je tak třeba v případě konkrétních ujednání stran hodnotit, zda způsob, jakým se strany od dispozitivní právní úpravy odchýlily, není vzhledem k okolnostem věci z (jiného důvodu) zákonem zakázán nebo se příčí dobrým mravům. Přitom je třeba hodnotit i okolnost, v jakém právním postavení strany ujednání uzavřely. Zdali v rovném postavení dvou podnikatelů nebo zdali je jedna ze stran v postavení slabší strany, ať už spotřebitele nebo slabší strany podnikatele. V takovém případě je třeba poměřovat konkrétní ujednání stran zákonnými pravidly, zejména § 433 o. z., jde-li o podnikatele slabší stranu, a § 1810 a násl. o. z., jde-li o spotřebitele, tedy zdali ujednáním nedochází k zneužití postavení podnikatele na úkor slabší strany. Jsou-li přitom právním jednáním porušeny principy dobrých mravů, uplatní se tento korektiv i ve vztazích mezi podnikateli. Případný závěr soudu o absolutní neplatnosti ujednání stran pro rozpor s korektivem dobrých mravů je však zásahem výjimečným a

vždy odůvodněným mimořádnými okolnostmi daného případu. Korektiv dobrých mravů přitom nevylučuje posouzení, zdali na právní poměry stran nedopadají jiná ustanovení občanského zákoníku poskytující právní ochranu jedné ze stran před zneužívajícím jednáním druhé strany (například uvedená právní úprava ochrany slabší strany); srov. například důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sen. zn. 23 ICdo 56/2019, uveřejněného pod číslem 80/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

47. Lze tak uzavřít, že ujednání stran v soukromoprávní smlouvě, jež pro vyjádření určitého jimi předvídaného právního následku užily určitá typová sousloví (např. „považuje se“, „má se za“, „platí, že“), která v právních normách zpravidla naznačují, že jde o tzv. právní domněnky či právní fikce, nejsou pouze z tohoto důvodu neplatná. Je třeba i u takových ujednání v každém jednotlivém případě zkoumat, k jakému právnímu následku vůle stran směřovala, a zda takové ujednání není vzhledem ke konkrétním okolnostem věci zákonem zakázáno nebo se příčí dobrým mravům.

Posouzení v poměrech projednávané věci

48. V projednávané věci bylo dovolatelkou rozporováno ujednání stran o tom, že „nedostaví-li se objednatel bezdůvodně a opakovaně (nejméně 2x) k přejímce díla …, považuje se dílo za řádně a včas předané“.

49. Podle § 2610 odst. 1 o. z. právo na zaplacení ceny díla vzniká provedením díla. Podle § 2604 o. z. dílo je provedeno, je-li dokončeno a předáno. Podle § 2605 odst. 1 o. z. dílo je dokončeno, je-li předvedena jeho způsobilost sloužit svému účelu. Objednatel převezme dokončené dílo s výhradami nebo bez výhrad.

50. Zákonodárce rozlišuje mezi provedením díla, jeho dokončením, předáním a převzetím. Provedení díla je nejširší pojem. Obsahuje v sobě jak dokončení, tak předání díla. Dokončení díla nastává tehdy, je-li zhotovitelem předvedena způsobilost díla sloužit svému účelu, příp. provedením zkoušek. Předání a převzetí díla jsou právní jednání ze strany zhotovitele a objednatele. Předání ze strany zhotovitele je činěno s úmyslem dluh splnit (§ 1908 odst. 2 o. z.), obecně umožněním nakládání s věcí v místě plnění (příp. například odeslání díla). Na předání se použije právní úprava kupní smlouvy (§ 2608 o. z.). Zákonodárce nestanoví zvláštní právní formu pro takové právní jednání.

51. Smyslem a současně i účelem právní úpravy předání díla podle o. z. (§ 2604) je (spolu s podmínkou dokončení díla předvedením jeho způsobilosti sloužit svému účelu) naplnění předpokladů provedení díla zhotovitelem vedoucího k některým dalším právním následkům. Zhotovitel především, není-li ujednáno jinak, tímto splní svůj dluh, zhotoviteli podle § 2610 o. z. vzniká právo na zaplacení ceny díla, objednatel může s dílem nakládat atd.

52. Zákonná úprava předání díla neobsahuje přímý výslovný zákaz odchylného ujednání. K otázce posouzení možného nepřímého zákazu je třeba zohlednit shora uvedený smysl a také účel dané úpravy. Smysl a účel právní úpravy přitom stranám (samy o sobě) nebrání, aby si autonomně dohodly pro jejich smluvní závazek významné zvláštní předpoklady předání díla, např. zvláštní písemnou formu, zvláštní okolnosti ve vztahu k předávacímu protokolu, otázku okolností možného práva odmítnout převzetí díla či povinnosti převzít dílo, trpí-li určitými vadami apod. Vždy je však třeba poměřovat konkrétní okolnosti takového ujednání. Přestože je tedy právní úprava předání díla v občanském zákoníku obecně dispozitivní, nelze vyloučit, že konkrétní ujednání stran bude (z jiného důvodu) zákonem zakázané, a proto neplatné (580 odst. 1 o. z.). Příčí-li se takové ujednání zjevně dobrým mravům anebo odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek, soud k neplatnosti takového ujednání přihlédne i bez návrhu (§ 588 o. z.). Je třeba hodnotit i okolnosti, v jakém právním postavení strany ujednání uzavřely. Zdali v rovném postavení dvou podnikatelů nebo zdali je jedna ze stran v postavení slabší strany, ať už spotřebitele nebo slabší strany podnikatele.

53. V poměrech projednávané věci však důvody, které by mohly vést k neplatnosti posuzovaného ujednání, dovolací soud neshledává. Převzetí díla je v obecné rovině úpravou dispozitivní. Účelem stranami sjednaného pravidla bylo přiznání právních následků převzetí díla objednatelem ve stranami dohodou předvídané situaci, kdy se mj. objednatel nedostaví bezdůvodně a opakovaně (nejméně 2x) k přejímce díla. V posuzované věci přitom ze skutkových zjištění soudů nelze učinit ani závěr, že strany jako dva podnikatelé byly v nerovnovážném postavení, tedy v úvahu nepřicházelo ani právní posouzení z pohledu ochrany slabší strany (podnikatele podle § 433 o. z., nebo spotřebitele podle § 1810 a násl. o. z.).

Procesní souvislosti

54. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3478/2007, důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení nebyla prokázána jeho tvrzení a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nebyla pro nečinnost účastníka (v důsledku nesplnění povinnosti uložené účastníku ustanovením § 120 odst. 1 větou první o. s. ř.) nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána a kdy tedy výsledky zhodnocení důkazů neumožňují soudu přijmout závěr ani o pravdivosti této skutečnosti, ani o tom, že by tato skutečnost byla nepravdivá. Okruh rozhodujících skutečností, které musí účastník v řízení tvrdit a prokázat, jakož i rozložení důkazního břemene (tj. nositele důkazního břemene ohledně jednotlivých rozhodných skutečností) je pak určován hypotézou hmotněprávní normy, která upravuje sporný právní poměr účastníků (srov. shodně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2009, sp. zn. 23 Odo 1722/2006).

55. Jde-li tak o předání díla, spolu s dokončením jednoho z předpokladů provedení díla a vzniku práva zhotovitele na zaplacení ceny podle § 2604, 2605, 2610 o. z., má zhotovitel obecně dle dispozitivní právní úpravy povinnost tvrdit a prokazovat, že dílo bylo předáno.

56. Je-li ale, jako v poměrech projednávané věci, ujednáno, že „dílo se považuje za předané, nedostaví-li se objednatel bezdůvodně a opakovaně (nejméně 2x) k přejímce díla“, je okruh rozhodujících skutečností, které musí účastník v řízení tvrdit a prokázat, jakož i rozložení důkazního břemene, jež je jinak určováno hypotézou hmotněprávní normy, která upravuje sporný právní poměr účastníků, jde-li zde o normu dispozitivní, modifikován takovým (platným) ujednáním stran. Zhotovitel vzhledem ke svým tvrzením proto nese procesní odpovědnost, že smluvním ujednáním stran předvídaný předpoklad, tj. že se objednatel (za smluvených podmínek) nedostavil k přejímce díla, byl pro (stranami sjednaný) právní následek předání díla naplněn.

Přeshraniční srovnání

57. K přijatému řešení při posuzování uvedených smluvních ujednání respektujícímu autonomii vůle stran lze uvést, že obdobný hodnotový přístup lze vysledovat i z přeshraničního srovnání právních úprav v některých zemích. Zejména jde-li o samotný princip autonomie vůle stran při sjednání předpokladů smluvního plnění a zvláštní ochrany slabší strany, zejména spotřebitelů, podle konkrétních okolností takových ujednání.

58. Tak např. nizozemské právo umožňuje smluvním stranám sjednat právní domněnku nebo právní fikci plnění smlouvy. To vyplývá ze zásady autonomie vůle stran. Stručně řečeno, strany si mohou dle své vůle určit obsah, účinky a podmínky dohody/smlouvy, pokud se pohybují v mezích dobrých mravů a veřejného pořádku. Dohoda/smlouva, která svým obsahem nebo neodvratnými důsledky porušuje dobré mravy nebo veřejný pořádek, je neplatná (článek 3:40 odst. 1 nizozemského občanského zákoníku, „DCC“). Článek 7:758 odst. 1 DCC, což je ustanovení vztahující se konkrétně na smlouvy o

dílo, obsahuje právní domněnku. Pokud stavebník dal jasně najevo, že stavba je dokončena a připravena k předání, a objednatel v přiměřené lhůtě neprovede kontrolu a stavbu ani nepřevezme, ať už s výhradou, nebo bez ní, ani ji neodmítne s poukazem na určité vady stavby, má se za to, že objednatel stavbu mlčky přijal. Po přijetí se stavba považuje za dokončenou a předanou. Nizozemské (smluvní) právo nevylučuje důkaz opaku proti právní domněnce, což znamená, že strany mohou právní domněnku v soudním řízení vyvrátit. Z tohoto pravidla však existuje jedna výjimka: strany mohou dohodou/smlouvou vyloučit určitý důkaz opaku. To jinými slovy znamená, že si strany mohou smluvně sjednat nemožnost vyvrácení domněnky důkazem opaku. Soudy jsou tímto ujednáním v zásadě vázány, ledaže (dle dikce článku 153 DCC) se ujednání týká prokázání skutečností vyvolávajících podle práva takové právní následky, které nespadají do sféry dispozice stran (například určité otázky týkající se obchodních společností nebo insolvencí), nebo pokud to vylučují obecná pravidla občanského zákoníku [například pokud je dovolávání se doložky za konkrétních okolností nepřípustné (článek 6:248 DCC) nebo pokud je doložka ve všeobecných obchodních podmínkách nepřiměřená (článek 6:233 a násl. DCC)].

59. V Německu si strany v zásadě mohou sjednat právní domněnku vztahující se k plnění ze smlouvy v rámci smluvní volnosti stran. Ve standardizovaných formulářových smlouvách však může být taková doložka neplatná, pokud v rozporu s požadavkem dobré víry nepřiměřeně znevýhodňuje druhou stranu smlouvy s tím, kdo tyto standardizované podmínky užívá („uživatel podmínek“). Ve spotřebitelských smlouvách je doložka zakázána podle § 309 číslo 8 písm. b) německého občanského zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB), který mj. stanoví: „I v rozsahu, v jakém je odchylka od zákonných ustanovení přípustná, jsou ve standardních obchodních podmínkách neúčinná: […] 8 a) […] b) (vady) ujednání, podle kterého ve smlouvách týkajících se […] provedení díla aa) (Vyloučení a odkaz na třetí strany) jsou vůči uživateli podmínek vcelku nebo ve vztahu k jednotlivým částem nároky z vad vyloučeny, omezeny na nároky vůči třetím stranám nebo podmíněny předchozím soudním řízením vedeným proti třetím stranám; bb) (Omezení na opravu) nároky vůči uživateli podmínek jsou v celku nebo ve vztahu k jednotlivým částem omezeny na právo na opravu, pokud není druhé smluvní straně výslovně vyhrazeno právo snížit kupní cenu, pokud by se náprava nezdařila, nebo, s výjimkou případů, kdy je předmětem odpovědnosti za vady stavební dílo, podle své volby odstoupit od smlouvy; cc) (Náklady opravy) je vyloučena nebo omezena povinnost uživatele podmínek nést náklady nezbytné pro účely opravy, zejména nést náklady na dopravu, cestu pracovníků, práci a materiál; dd) (Zadržení opravy) uživatel podmínek podmiňuje opravu předchozí úhradou celého poplatku nebo jeho části, která je s ohledem na vadu nepřiměřená; ee) (Lhůta pro oznámení vad) uživatel podmínek stanoví druhé smluvní straně lhůtu pro oznámení nezjevných vad kratší, než je přípustná lhůta podle písmene ff) níže; ff) (Usnadnění promlčení) se usnadňuje promlčení nároků z vad vůči uživateli podmínek v případech uvedených v § 438 odst. 1 č. 2 a § 634a odst. 1 č. 2 nebo, v ostatních případech, se uplatní promlčecí doba kratší než jeden rok počítaná od počátku běhu zákonné promlčecí doby […].“ Doložka je neplatná rovněž podle § 309 číslo 12 písm. a) německého občanského zákoníku, který zní: „I v rozsahu, v jakém je odchylka od zákonných ustanovení přípustná, jsou ve standardních obchodních podmínkách neúčinná: […] 12 (Důkazní břemeno) ujednání, kterými uživatel podmínek mění důkazní břemeno v neprospěch druhé smluvní strany, a to zejména tím, že a) ji zatíží důkazním břemenem ohledně okolností, které spadají do sféry odpovědnosti uživatele podmínek […].“

60. Francouzské právní předpisy a judikatura umožňují smluvním stranám sjednat si tzv. právní domněnku nebo právní fikci plnění smlouvy. Je tomu tak na základě čl. 1356 francouzského občanského zákoníku (www.legifrance.gouv.fr/codes), který stanoví: „Dohody o důkazu jsou platné, pokud se týkají práv, se kterými můžou strany volně nakládat.“ To ve svém rozsudku potvrdil i Kasační soud (Cour de cassation): „V případě práv, se kterými můžou strany volně nakládat, jsou dohody o důkazu přípustné“ (rozhodnutí Kasačního soudu ze dne 8. 11. 1989, č. 86-16.197). Avšak tyto dohody dle dikce druhé části ustanovení čl. 1356 francouzského občanského zákoníku nemohou

být v rozporu s nevyvratitelnými právními domněnkami ani takovou stanovit: „Nicméně nemohou být v rozporu s nevyvratitelnými domněnkami stanovenými zákonem ani nemohou měnit důvěru spojenou s přiznáním nebo slibem. Nemohou ani stanovit nevyvratitelnou domněnku ve prospěch jedné ze stran.“

61. Lze tak shrnout, že užijí-li strany smlouvy pro vyjádření určitého jimi předvídaného následku slovní výrazy, které v právních normách obvykle vyjadřují právní domněnky či právní fikce (např. „považuje se“, „má se za“, „platí, že“), není takové smluvní ujednání pouze z tohoto důvodu neplatné.

62. Při posouzení, zdali takové ujednání je v rozporu se zákonným zákazem nebo se příčí dobrým mravům, je třeba v každém jednotlivém případě zkoumat, co je obsahem daného ujednání. Současně je třeba hodnotit i právní postavení stran, v jakém ujednání uzavřely, zdali jde o rovnovážný vztah stran, např. podnikatelů, případně zdali jde o vztah podnikatele na straně jedné a slabší strany na straně druhé, ať už spotřebitele nebo podnikatele slabší strany.

63. Dohoda dvou podnikatelů při jejich podnikatelské činnosti o tom, že „dílo se považuje za předané, nedostaví-li se objednatel bezdůvodně a opakovaně (nejméně 2x) k přejímce díla“, směřující ke smluvní úpravě podmínek předání díla jako jednoho z předpokladů vzniku práva zhotovitele na zaplacení ceny díla není právní úpravou občanského zákoníku sama o sobě zakázána, ani se bez dalšího nepříčí dobrým mravům.

64. Nejvyšší soud z výše uvedených důvodů dovolání žalobkyně podle ustanovení § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl.